

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สุขภาพเป็นเรื่องของทุกคนที่ต้องช่วยกันดูแล สุขภาพไม่ใช่อยู่ที่แพทย์ พยาบาล หรือโรงพยาบาล แต่อยู่กับทุกคน อยู่ในครอบครัว ในชุมชน ในวัด ในโรงเรียน ในที่ต่างๆทุกแห่งอยู่ในวัฒนธรรม ในวิถีชีวิต (ประเวศ, 2540) โดยโรงเรียนสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของการปลูกฝังพฤติกรรมสุขภาพแก่เด็กและเยาวชน และสามารถเป็นศูนย์กลางของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของประชาชนในชุมชน (กรมอนามัย, 2547) ทั้งนี้เพราะการส่งเสริมสุขภาพที่เริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็กจะเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่จะนำไปสู่การมีสุขภาพดีเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งเด็กไทยส่วนใหญ่จะใช้เวลาสำหรับการเรียนอยู่ในโรงเรียน ดังนั้นโรงเรียนจึงเป็นสถานที่ที่ควรมีการส่งเสริมสุขภาพควบคู่ไปกับการศึกษา ในปี 2538 องค์การอนามัยโลกได้เสนอแนะให้ประเทศต่างๆพัฒนาโรงเรียนไปสู่โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เพื่อให้โรงเรียนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาสุขภาพควบคู่ไปกับการศึกษา (กรมอนามัย, 2541) ต่อมาในเดือนธันวาคม 2540 องค์การอนามัยโลกภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEARO) ได้ร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงศึกษาธิการ จัดประชุมระดับนานาชาติ เรื่องโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ (Intercountry Consultation on Health Promoting School) ขึ้นที่กรุงเทพมหานคร โดยคณะผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมสุขภาพและสุขภาพขององค์การอนามัยโลก ได้เสนอแนะแนวคิดหลักการและแนวทางการส่งเสริมสุขภาพ โดยมีโรงเรียนเป็นจุดเริ่มต้นด้วยการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ (กรมอนามัย, 2541) และได้กำหนดคุณลักษณะของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพไว้ว่า “เป็นโรงเรียน ที่มีขีดความสามารถแข็งแกร่ง มั่นคงที่จะเป็นสถานที่ที่มีสุขภาพอนามัยที่ดี เพื่อการอาศัย ศึกษา เรียนรู้และทำงาน” (World Health Organization, 1998)

ในการพัฒนาโรงเรียนไปสู่โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โรงเรียนจะต้องพัฒนาการดำเนินงานใน 10 องค์ประกอบ คือ 1) นโยบายของโรงเรียน 2) การบริหารจัดการในโรงเรียน 3) โครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน 4) การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพ 5) บริการอนามัยโรงเรียน 6) สุขศึกษาในโรงเรียน 7) โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย 8) การออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการ 9) การให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางสังคม และ 10) การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน โดยการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่ายรวมทั้งการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน (WHO, 1998 อ้างตาม กรมอนามัย, 2547)

ผ่านขั้นตอนการดำเนินงาน 8 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างความสนับสนุนของชุมชนและท้องถิ่น เพื่อก่อให้เกิดโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ 2) การจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนหรือทีมอนามัยโรงเรียน 3) การตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาชุมชน 4) การวิเคราะห์สถานการณ์ 5) การกำหนดจุดเริ่มต้นในการดำเนินงาน 6) การจัดทำแผนปฏิบัติการ 7) การดำเนินการติดตามและประเมินผล 8) การพัฒนาเครือข่ายระดับท้องถิ่น (กรมอนามัย, 2547) ซึ่งในการประเมินผลการดำเนินงาน ได้มีการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานการประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เพื่อรับรองผลการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ 1) โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับทอง เป็นโรงเรียนที่สามารถดำเนินงานตามองค์ประกอบผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำมากไม่น้อยกว่า 8 องค์ประกอบ โดยไม่มีผลการประเมินต่ำกว่าขั้นพื้นฐานใน 2 องค์ประกอบที่เหลือ 2) โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเงิน เป็นโรงเรียนที่สามารถดำเนินงานตามองค์ประกอบผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำมากไม่น้อยกว่า 6 องค์ประกอบ โดยไม่มีผลการประเมินต่ำกว่าขั้นพื้นฐานใน 4 องค์ประกอบที่เหลือ 3) โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับทองแดง เป็นโรงเรียนที่สามารถดำเนินงานตามองค์ประกอบผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำมากไม่น้อยกว่า 4 องค์ประกอบ โดยไม่มีผลการประเมินต่ำกว่าขั้นพื้นฐานใน 6 องค์ประกอบที่เหลือ และโรงเรียนที่ไม่ผ่านการประเมิน เป็นโรงเรียนที่ดำเนินงานตามองค์ประกอบแล้วไม่ผ่านเกณฑ์ประเมินขั้นพื้นฐานตั้งแต่ 1 องค์ประกอบขึ้นไป และกำหนดให้มีการประเมินซ้ำทุก 2 ปี เพื่อให้โรงเรียนต่างๆ ได้ดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพได้อย่างต่อเนื่องและมีความยั่งยืน (กรมอนามัย, 2547)

สำหรับประเทศไทย กระทรวงสาธารณสุขได้รับแนวคิดโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพมาดำเนินงานตั้งแต่ปี 2541 โดยดำเนินการคัดเลือกโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพต้นแบบจากทั่วประเทศจำนวน 89 โรงเรียน และในปีงบประมาณ 2542 ได้ขยายการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับอำเภออย่างน้อยอำเภอละ 1 โรงเรียน ในปีงบประมาณ 2543 ได้มีการกำหนดเป้าหมายขยายการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเป็นร้อยละ 25 หรืออย่างน้อยตำบลละ 1 โรงเรียน ในปีงบประมาณ 2544 กำหนดให้มีการขยายการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเป็น ร้อยละ 50 ของโรงเรียนทั้งจังหวัด (กรมอนามัย, 2543) ในปีงบประมาณ 2546 ได้มีการนำเกณฑ์มาตรฐานการประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพมาใช้ในการประเมินและรับรองโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ (กรมอนามัย, 2547) และในปีงบประมาณ 2549 ได้กำหนดเป้าหมายตามยุทธศาสตร์เมืองไทยแข็งแรง ตามตัวชี้วัดด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดให้โรงเรียนทุกสังกัดผ่านเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ร้อยละ 100

จังหวัดพัทลุง ได้รับนโยบายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพมาปฏิบัติ โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีงบประมาณ 2541 มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการ จำนวน 1 โรงเรียน และปีงบประมาณ 2542 มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการอำเภอละ 1 โรงเรียน รวมจำนวน 11 โรงเรียน โดยมีการจัดประชุม

ชี้แจงแนวทางการดำเนินงานแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ และในปีงบประมาณ 2543 กำหนดโรงเรียน เข้าร่วมโครงการตำบลละ 1 โรงเรียน และในปีงบประมาณ 2544 – 2545 มีเป้าหมายให้โรงเรียนที่ เหลือเข้าร่วมโครงการตามความสมัครใจ สำหรับในปีงบประมาณ 2546-2547 สำนักงาน สาธารณสุขจังหวัดพัทลุง ได้จัดสรรงบประมาณจากโครงการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า สมทบให้กับโรงเรียน เพื่อการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ สำหรับโรงเรียนที่ยังไม่เข้าร่วมโครงการฯ กำหนดให้มีการดำเนินงานให้ ครอบคลุมทั้งจังหวัดในปีงบประมาณ 2547 โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินโรงเรียน ส่งเสริมสุขภาพระดับอำเภอ ระดับจังหวัด เพื่อการประเมินผลการดำเนินงานและให้การรับรอง เป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพตามระดับผลการประเมินการดำเนินงาน คือ ระดับทอง ระดับเงิน ระดับทองแดง และไม่ผ่านการประเมิน ซึ่งจากผลการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ พบว่า ในปี 2548 จังหวัดพัทลุงมีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาและระดับประถมศึกษาทั้งหมด 301 โรงเรียน สามารถดำเนินงานผ่านเกณฑ์ประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับทองจำนวน 165 โรงเรียน (ร้อยละ 54.8) ระดับเงิน จำนวน 48 โรงเรียน (ร้อยละ 15.9) ระดับทองแดง จำนวน 56 โรงเรียน (ร้อยละ 18.6) และยังไม่ผ่านการประเมิน จำนวน 32 โรงเรียน (ร้อยละ 10.6) (สำนักงานสาธารณสุข จังหวัดพัทลุง, 2548)

จะเห็นได้ว่าโรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์ประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในระดับทอง ระดับเงิน และระดับทองแดง จัดได้ว่าเป็นโรงเรียนที่สามารถดำเนินงานได้ประสบความสำเร็จ แต่มีระดับ ความสำเร็จที่แตกต่างกัน ซึ่งโรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์การประเมินทั้ง 3 ระดับต้องมีการดำเนินงาน อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผ่านการประเมินในระดับทองเมื่อรับการประเมินซ้ำในทุก 2 ปี ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ การดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืนขึ้นกับปัจจัย 5 ประการ คือ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน มีความสำคัญอย่างมากในการนำพาโรงเรียนไปสู่ ความสำเร็จ โดยผู้บริหารใช้ความเป็นผู้นำทั้งเชิงปฏิรูปและความเป็นผู้นำเชิงเป้าหมาย ในการ ผลักดันให้ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และสมาชิกของชุมชนรู้จักและเห็นประโยชน์ของโรงเรียน ส่งเสริมสุขภาพ และร่วมกันดำเนินงานให้เกิดผลสำเร็จ 2) ความสามารถของคณะกรรมการ ส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน ซึ่งเป็นทีมนำในการกำหนดทิศทางในการพัฒนาโรงเรียนส่งเสริม สุขภาพ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ 4) การระดม ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนทั้งตัวบุคคล วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางสังคม มาใช้ใน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ และ 5) ความเข้มแข็งของเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เป็นการ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ สนับสนุน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ (กรมอนามัย, 2547)

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของประเทศไทยในปี พ.ศ 2541-2549 พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือองค์กรท้องถิ่น (ทัศนีย์, 2543; สุนันท์, 2545; สุวิมล, 2546) และปัจจัยการสร้างเครือข่าย (ทัศนีย์, 2543) ปัจจัยแรงจูงใจ และการมีส่วนร่วม (สุนันท์, 2545) นอกจากนี้มีการศึกษาเชิงคุณภาพของอารีย์ (2546) พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ ภาวะผู้นำและความกระตือรือร้นของผู้บริหารโรงเรียน การทำงานเป็นทีมของบุคลากรในโรงเรียน การมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ปกครองและนักเรียน การสนับสนุนและแนะนำของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และอรรถ (2543) พบว่า การมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทำให้ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ และจากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานการประเมินของสุวิมล (2546) พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ที่ผ่านเกณฑ์ประเมินระดับทอง ระดับเงิน และระดับทองแดง มีการดำเนินงานบริหารจัดการด้านนโยบายและแผนงาน/โครงการอยู่ในระดับมาก ด้านบุคลากรทีมงานอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง โดยปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ คือ ปัจจัยการบริหารโครงการ ด้านบุคลากรทีมงาน และด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสำเร็จของการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ในจังหวัดพัทลุง โดยเลือกศึกษาในปัจจัย 5 ด้าน คือ ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ความสามารถของคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน การมีส่วนร่วมของชุมชน การระดมทรัพยากรในชุมชน และความเข้มแข็งของเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เนื่องจากด้านปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นปัจจัยที่ได้มีการศึกษาและพบว่ามีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ แต่จากสถานการณ์การดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในจังหวัดพัทลุง พบว่าความสามารถในการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพยังไม่สามารถทำได้ทุกขั้นตอน สำหรับปัจจัยด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารและด้านความเข้มแข็งของเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เป็นปัจจัยที่มีการศึกษา และพบว่า มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ แต่ยังมีศึกษาค่อนข้างน้อย ส่วนปัจจัยด้านความสามารถของคณะกรรมการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ และการระดมทรัพยากรในชุมชนยังไม่มีผู้ศึกษา ซึ่งผลจากการศึกษาครั้งนี้ จะทำให้ผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ทั้งฝ่ายสาธารณสุขและฝ่ายการศึกษา สามารถนำไปใช้ในการวางแผนและพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพให้เกิดความสำเร็จมากยิ่งขึ้นและเกิดความยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลสำเร็จของการดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพที่ผ่านการประเมินในจังหวัดพัทลุง
2. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ความสามารถของคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน การมีส่วนร่วมของชุมชน การระดมทรัพยากรในชุมชน และความเข้มแข็งของเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ในการดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพแต่ละระดับในจังหวัดพัทลุง
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ความสามารถของคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน การมีส่วนร่วมของชุมชน การระดมทรัพยากรในชุมชน และความเข้มแข็งของเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ กับระดับการดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ในจังหวัดพัทลุง

คำถามหลักการวิจัย

1. ผลสำเร็จของการดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพที่ผ่านการประเมินในจังหวัดพัทลุงเป็นอย่างไร
2. ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ความสามารถของคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน การมีส่วนร่วมของชุมชน การระดมทรัพยากรในชุมชน และความเข้มแข็งของเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ในการดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพแต่ละระดับ ในจังหวัดพัทลุงอยู่ในระดับใด
3. ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ความสามารถของคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน การมีส่วนร่วมของชุมชน การระดมทรัพยากรในชุมชน และความเข้มแข็งของเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ มีความสัมพันธ์กับระดับการดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพหรือไม่

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดองค์ประกอบการดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ และเกณฑ์มาตรฐานการประเมิน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของกรมอนามัย (2548) เป็นกรอบในการศึกษาผลการดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งโรงเรียนที่จะพัฒนาไปสู่โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ จะต้องพัฒนาการดำเนินงานใน 10 องค์ประกอบ คือ 1) นโยบายของโรงเรียน กำหนดนโยบาย

ส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนเพื่อเป็นทิศทางการดำเนินงาน และมีการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

2) การบริหารจัดการในโรงเรียน เป็นการจักระบบบริหารจัดการที่มีอยู่ให้เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งกำหนดบทบาทภารกิจและขั้นตอนการดำเนินงาน การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรของโรงเรียน เพื่อการส่งเสริมสุขภาพและการพัฒนาบุคลากรของโรงเรียน

3) โครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน เป็นการให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน และการร่วมเป็นคณะกรรมการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

4) การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพ ทั้งสิ่งแวดล้อมทางจิตใจและทางสังคม ให้มีความปลอดภัยสำหรับนักเรียนและชุมชน

5) บริการอนามัยโรงเรียน เป็นการดูแล รักษา ป้องกันโรค รักษาพยาบาลและฟื้นฟูสภาพ การตรวจสายตาและการได้ยิน การเฝ้าระวังป้องกัน ควบคุมและจัดโรคต่างๆ

6) สุขศึกษาในโรงเรียน เป็นการจัดกิจกรรมสุขศึกษาทั้งในและนอกหลักสูตรเพื่อให้เกิดพฤติกรรมสุขภาพให้สอดคล้องกับสุขบัญญัติแห่งชาติและลดปัจจัยเสี่ยงต่อพฤติกรรมที่นำไปสู่ปัญหาสาธารณสุขของท้องถิ่นและประเทศ

7) โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย เป็นการเฝ้าระวังและแก้ปัญหาโภชนาการ การดำเนินงานสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียน

8) การออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการ เป็นการส่งเสริมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพและนันทนาการ และพัฒนาความพร้อมให้โรงเรียนสามารถเป็นศูนย์กลางการออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการของชุมชน

9) การให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางสังคม เป็นการจัดบริการแนะแนวด้านสุขภาพ ให้การปรึกษาทุกด้านแก่นักเรียนและผู้ปกครอง เพื่อแก้ปัญหาสุขภาพและให้การสนับสนุนทางสังคม และ

10) การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน เป็นการส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนมีการดูแลสุขภาพตนเองอย่างสม่ำเสมอ มีการตรวจสุขภาพประจำปี เผยแพร่ข่าวสารสุขภาพ และจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพแก่บุคลากรตามความเหมาะสม และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตของบุคลากรในโรงเรียน

สำหรับการประเมินเพื่อรับรองเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ได้แบ่งระดับการรับรองเป็น 3 ระดับ คือ

1. โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับทอง เป็นโรงเรียนที่สามารถดำเนินงานผ่านเกณฑ์ประเมินตามองค์ประกอบในขั้นดีมากไม่น้อยกว่า 8 องค์ประกอบ ไม่มีผลการประเมินต่ำกว่าขั้นพื้นฐานใน 2 องค์ประกอบที่เหลือ

2. โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเงิน เป็นโรงเรียนที่สามารถดำเนินงานผ่านเกณฑ์ประเมินตามองค์ประกอบขั้นดีมากไม่น้อยกว่า 6 องค์ประกอบ ไม่มีผลการประเมินต่ำกว่าขั้นพื้นฐานใน 4 องค์ประกอบที่เหลือ

3. โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับทองแดง เป็นโรงเรียนที่สามารถดำเนินงานผ่านเกณฑ์ประเมินตามองค์ประกอบขั้นต่ำไม่น้อยกว่า 4 องค์ประกอบ ไม่มีผลการประเมินต่ำกว่าขั้นพื้นฐานใน 6 องค์ประกอบที่เหลือ

สำหรับกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสำเร็จของการดำเนินงานของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในครั้งนี้ ประกอบด้วย 5 ปัจจัย คือ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ใช้แนวคิดพฤติกรรมความเป็นผู้นำตามกรอบแนวคิดของเบสส์ (Bass, 1985) ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมความเป็นผู้นำ 2 แบบ คือ ความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป ได้แก่ การมีบุคลิกที่น่านับถือ การกระตุ้นสติปัญญา และการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และความเป็นผู้นำเชิงเป้าหมาย ได้แก่ การให้รางวัลตามสถานการณ์ และการจัดการโดยยึดกฎระเบียบ ซึ่งพฤติกรรมผู้นำดังกล่าวจะผลักดันให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และสมาชิกชุมชน รู้จักและเห็นประโยชน์ของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ทำให้ร่วมกันดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพให้บรรลุเป้าหมาย 2) ความสามารถของคณะกรรมการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน ใช้แนวคิดบทบาทของคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน ของกรมอนามัย (2547) ซึ่งกำหนดให้คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนมีบทบาทในการสำรวจสถานการณ์ การวิเคราะห์สถานการณ์ การกำหนดนโยบาย และแผนปฏิบัติการ การติดตามความก้าวหน้า และการสนับสนุนการสร้างเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน ใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ของกรมอนามัย (2547) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมวิเคราะห์สภาพและสาเหตุของปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตรวจสอบ ทบทวน พัฒนา และปรับปรุง 4) การระดมทรัพยากรในชุมชน ใช้แนวคิดการระดมทรัพยากรในชุมชนของกรมอนามัย (2547) ซึ่งกำหนดให้มีการระดมคนที่มีภาวะผู้นำ มีการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่น และวิถีชีวิตของชุมชนให้สอดคล้องกับการส่งเสริมสุขภาพ และมีการนำทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือวัตถุดิบในการดำเนินงานด้านส่งเสริมสุขภาพ 5) ความเข้มแข็งของเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ใช้แนวคิดองค์ประกอบความเข้มแข็งของเครือข่าย ของธนา (2544) ซึ่งได้กำหนดองค์ประกอบความเข้มแข็งของเครือข่ายไว้ดังนี้ ด้านสัมพันธภาพ ความชัดเจนของเป้าหมาย กระบวนการเสนอความคิดเห็นและการตัดสินใจ ลักษณะกิจกรรมและความต่อเนื่อง แหล่งของทรัพยากร/ศักยภาพ และการเรียนรู้/นวัตกรรม

สมมติฐาน

ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ความสามารถของคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน การระดมทรัพยากรในชุมชน และความเข้มแข็งของเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ มีความสัมพันธ์กับระดับการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

นิยามศัพท์

ผลสำเร็จของการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง ผลสำเร็จจากการดำเนินงาน ตามองค์ประกอบของ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยส่งเสริมให้โรงเรียนมีการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการในโรงเรียน การจัดโครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน การจัดสิ่งแวดล้อม ในโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพ การจัดบริการอนามัยโรงเรียน การให้สุขศึกษาในโรงเรียน การจัด โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย การออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการ การให้คำปรึกษาและ สนับสนุนทางสังคม และการส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งประเมินโดยแบบประเมิน มาตรฐานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของกรมอนามัย (2548) แบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ระดับ คือ

โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับทอง หมายถึง โรงเรียนที่สามารถดำเนินงานโครงการ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพผ่านเกณฑ์มาตรฐาน โดยผ่านเกณฑ์ประเมินขั้นดีมากไม่น้อยกว่า 8 องค์ประกอบ และไม่มีผลการประเมินต่ำกว่าขั้นพื้นฐาน ใน 2 องค์ประกอบที่เหลือ

โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเงิน หมายถึง โรงเรียนที่สามารถดำเนินงานโครงการ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพผ่านเกณฑ์ประเมินขั้นดีมากไม่น้อยกว่า 6 องค์ประกอบ และไม่มีผลการ ประเมินต่ำกว่าขั้นพื้นฐานใน 4 องค์ประกอบที่เหลือ

โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับทองแดง หมายถึง โรงเรียนที่สามารถดำเนินงานโครงการ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพผ่านเกณฑ์ประเมินขั้นดีมากไม่น้อยกว่า 4 องค์ประกอบ และไม่มีผลการ ประเมินต่ำกว่าขั้นพื้นฐานใน 6 องค์ประกอบที่เหลือ

ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง การแสดงออกของผู้อำนวยการ/ครูใหญ่ถึงความ เป็นผู้ที่น่านับถือ การกระตุ้นสติปัญญา การคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การให้รางวัล ตามสถานการณ์ และการใช้กฎระเบียบ ในการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ตาม การรับรู้ของครูผู้สอนในโรงเรียน ครูอนามัยโรงเรียน และบุคลากรสาธารณสุขผู้รับผิดชอบโรงเรียน วัดโดยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดพฤติกรรมภาวะผู้นำ ของเบสส์ (Bass, 1985)

ความสามารถของคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน หมายถึง การแสดงออกถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการ/แกนนำในการพัฒนาโรงเรียนเป็น โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ในด้านการร่วมปรึกษาหารือ การทำงานเป็นทีม และการติดตามตรวจสอบ การดำเนินงาน ตามการรับรู้ของครูผู้สอนในโรงเรียน ครูอนามัยโรงเรียน และบุคลากรสาธารณสุข ผู้รับผิดชอบโรงเรียน วัดโดยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดความสามารถของ คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพโรงเรียน ของกรมอนามัย (2547)

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ผู้ปกครอง นักเรียน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้แทน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา เข้าร่วมดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

ตั้งแต่ร่วมวิเคราะห์สภาพและสาเหตุของปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตรวจสอบ ทบทวน พัฒนาและปรับปรุง ตามการรับรู้ของครูผู้สอนในโรงเรียน ครูอนามัยโรงเรียน และบุคลากรสาธารณสุขผู้รับผิดชอบโรงเรียน วัด โดยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ของกรมอนามัย (2547)

การระดมทรัพยากรในชุมชน หมายถึง การนำทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรธรรมชาติที่มี อยู่ในชุมชน รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน มาช่วย ในการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ตามการรับรู้ของครูผู้สอนในโรงเรียน ครู อนามัยโรงเรียน และบุคลากรสาธารณสุขผู้รับผิดชอบโรงเรียน วัด โดยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้าง ขึ้นจากแนวคิดการระดมทรัพยากรในชุมชน ของกรมอนามัย (2547)

ความเข้มแข็งของเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง การแสดงออกของโรงเรียน เกี่ยวกับการประสานงานและการทำกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนร่วมกับโรงเรียนอื่นและหน่วยงาน ต่างๆ เพื่อพัฒนาโรงเรียนเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ด้านสัมพันธภาพ ความชัดเจนของเป้าหมาย กระบวนการเสนอความคิดเห็นและการ ตัดสินใจ ลักษณะกิจกรรมและความต่อเนื่อง แหล่งของ ทรัพยากร/ศักยภาพ และการเรียนรู้/นวัตกรรม ตามการรับรู้ของครูผู้สอนใน โรงเรียน ครูอนามัย วิทยาลัย และบุคลากรสาธารณสุขผู้รับผิดชอบโรงเรียน วัด โดยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจาก แนวคิดความเข้มแข็งของเครือข่าย ของธนา (2544)

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาในโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับทอง ระดับเงิน และระดับ ทองแดง ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทุกสังกัด ในจังหวัดพัทลุง ที่ผ่านการประเมิน รับรองตามเกณฑ์มาตรฐานการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ในปีงบประมาณ 2548-2549

ความสำคัญของการวิจัย

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพทุกระดับ จากฝ่าย สาธารณสุขและฝ่ายการศึกษา สามารถนำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพให้ประสบความสำเร็จดียิ่งขึ้น และสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและ มีความยั่งยืน